

4. WATERRALLEN VANGEN

Er wordt aangenomen dat vele Waterrallen, die als broedvogels Midden- en West-Europa bewonen, overwinteren op daartoe geschikte plaatsen, waar de modderbodem zacht en het water open blijft(1). Tot nog toe bestaat er geen objectief bewijsmateriaal noch literatuur, dat de Waterral in Nederland of West-Europa overwintert.

Na een veldonderzoek naar het voorkomen van de Waterral in de winter in een zoetwatergetijdegebied (2), kon niet met zekerheid worden gezegd, of er van de waargenomen Waterrallen enige in het onderzochte gebied overwinterden.

Om in deze zekerheid te krijgen ben ik begonnen om een periode stage te gaan lopen bij medewerkers van het Vogeltrekstation te Arnhem, waarna ik medewerking kreeg van voornoemd instituut.

Nadat ik de benodigde vergunning had gekregen, wist ik dat Waterrallen niet vliegend maar lopend gevangen moesten worden.

Naar het voorbeeld van Koridon (3) werd in de herfst van 1973 een begin gemaakt met onderzoek naar vangstmogelijkheden in een voor publiek gesloten natuurreservaat langs de rivier de Linge. Aan de waterkant werden enkele vissersgarenfuiken opgesteld met aan weerskanten wieken van gaas (75 cm hoog) om de Waterral in de richting van de fuik te geleiden. Achter de eerste keel werden stukjes appel gelegd. Al gauw bleek dat knaagdieren zich dwars door het vissersgaren knaagden, omdat de fuiken dag en nacht klaar stonden, en dat een klein aantal Waterhoentjes gevangen raakten evenals 1 keer een Winterkoninkje.

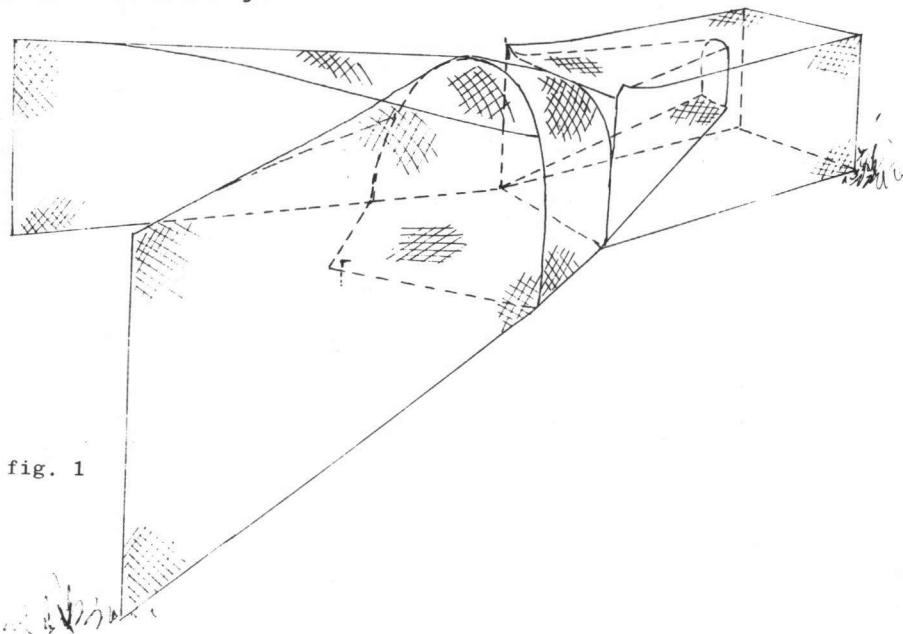

fig. 1

Na enige weken moesten de vissersgarenfuiken verwisseld worden voor zelf-gemaakte gazen fuiken met één keel (fig.1). Daarin werd eveneens aas gelegd, hetzij appel of opengebroke Zoetwatermossel. Door de reservaatbewaker werden op een ochtend in één van de op een drijf-til staande fuiken twee hevig ruziende Waterrallen gezien. Tijdens de contrôle, anderhalf uur later, was de gazenfuik leeg. In elke gazenfuik werd toen achter de keel een klepje bevestigd, opgeheven door een haakje, doch zó, dat als een Waterral door de keel de daar achter gelegen ruimte zou binnen gaan, het klepje de opening zou versperren. In een gazen inloopkooi (fig.2) werd eenmaal een Roerdomp gevangen, doordat enige vissen als lokaas waren gebruikt.

Ondertussen werd ook met een aantal soorten staande netten geëxperimenteerd. Enkele mistnetten (6m en 9m) werden opgesteld op plaatsen waar Waterrallen veelal opvlogen, wanneer ze opgedreven werden.

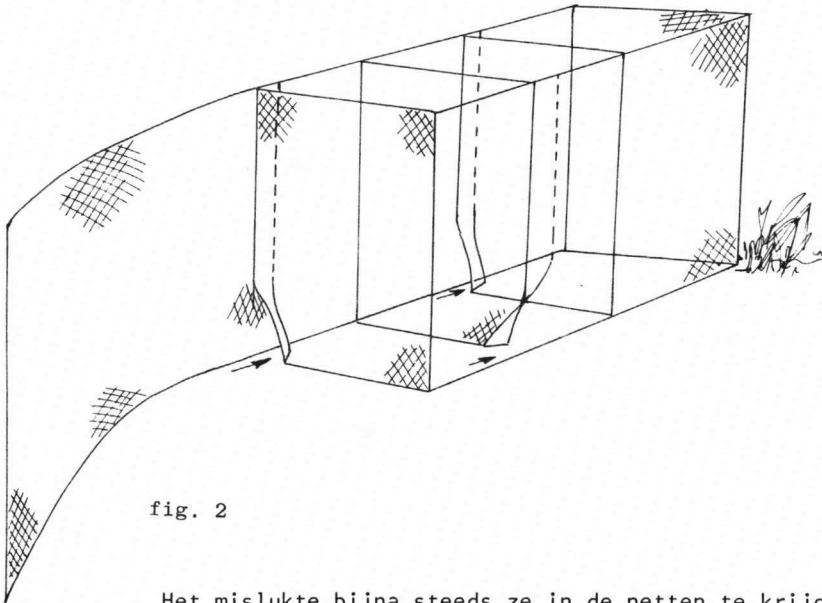
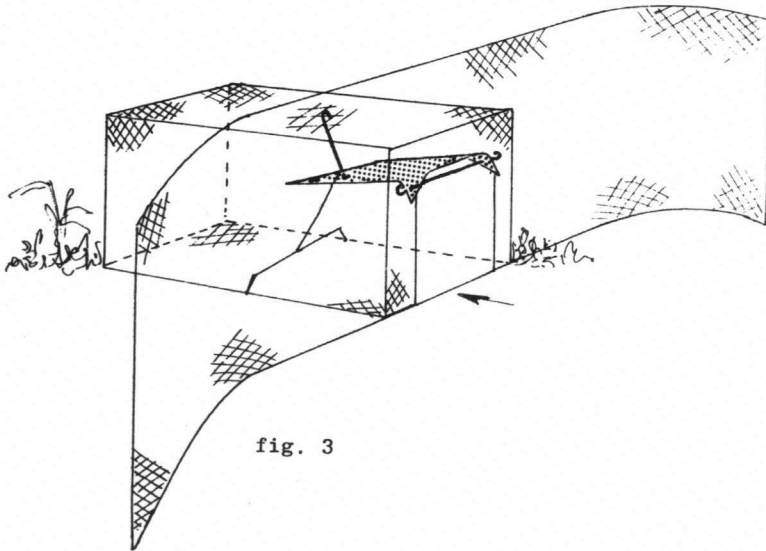

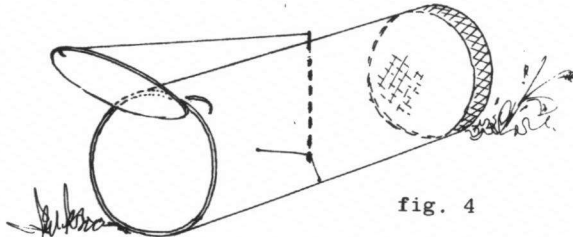
fig. 2

Het mislukte bijna steeds ze in de netten te krijgen en toen het een keer lukte, liep de vogel even zo vrolijk weer door de zak of goot het net uit. Ook een spiegelnet leverde geen enkel resultaat op. Met een enkelwandig net van 45 m lang en 80 cm hoog en een maaswijdte van 65 mm lukte het één keer om een in een ondiep slootje fouragerende Waterral er in te drijven, zodat deze er in verward raakte. Bij andere keren, waar het net in rietland en waterrietland aan de plantengroei werd opgehangen, doch zó, dat het bij de geringste aanraking naar beneden viel, gingen ze vliegend over het net heen of onder de loodsim van het net door.

Daar met de gazen fuiken met klepje niets werd gevangen, werden deze vervangen door gazenklepkooien (fig.3). Terstond werden Bruine Ratten gevangen en enige tijd later zowaar een Waterral. Maar tot mijn grote ergernis was deze half opgevreten door een huiskat- vijand nummer 1 van de Waterral-. De klepkooi was verwrongen en van de geleider afgerukt.

Teneinde raad werden klepkooien van pvc-pijp (tot 30 cm \emptyset ; fig.4) en van hout gebouwd en aan de geleiders bevestigd. Ook in dit soort vallen werden eveneens Bruine Ratten gevangen. Eén keer slechts, tijdens een periode van 36 uur regen, werd een Waterral gevangen, doch deze was in zo'n slechte conditie (verregend), dat de vogel ter verzorging mee naar huis werd genomen, maar binnen enkele uren was het dier dood.

Doordat de Linge een boezemwater is, komen er wisselende waterstanden voor. Dit bemoeilijkte het vangen met continu-vanginrichtingen zeer.

Na één winterhalfjaar experimenteren was het resultaat zonder meer teleurstellend. Ondanks dat werd in enkele broedgebieden van de Waterral in maart en april 1974 nogmaals getracht om een Waterral te vangen met een klepkooi. Met de soortroep van de Waterral (4) werd geprobeerd om de Waterral in de klepkooi te krijgen. Het was alles ijdelheid!

Tenslotte werd naar Duits literatuurvoorbeeld de methode van P.Becker (5) niet zonder succes toegepast. Het zijn de zogenaamde zeefslagvallen. (Fig.5). In plaats van de dubbele houten steunstokjes werd 5/8 pvc-pijp gebruikt (fig. 5a en 5b). Wanneer een Waterral of één of andere vogel de nylondraad raakt, tuimelt de aan één kant opgeheven zeefval naar beneden, doordat de op scherp gestelde 2-delige pijpjes zich samenvouwen.

Zelfs wanneer een Waterral met grote snelheid onder de zeefval doorloopt, dan nog raakt deze gevangen. Het is steeds weer verrassend om zo'n val over een Waterral te zien vallen.

Dit soort vallen kan zowel in ondiep water als op slik, op zelfgemaakte drijfzillen, maar even goed op het droge, bijv. in griendbos opgesteld worden. Een gevangen Waterral tracht als maar recht voor zich uit te breken of de zeefval op te tillen. Enkele keren wist een Waterral te ontsnappen. De val is dan niet goed neergevallen, bijv. door een oneffenheid. Een vrij vlakke ondergrond is een vereiste.

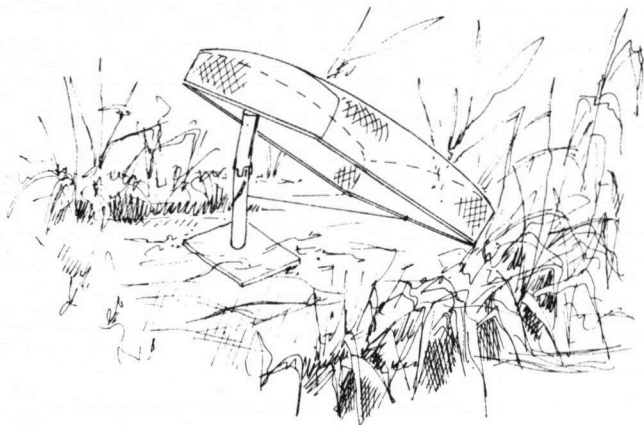

fig. 5

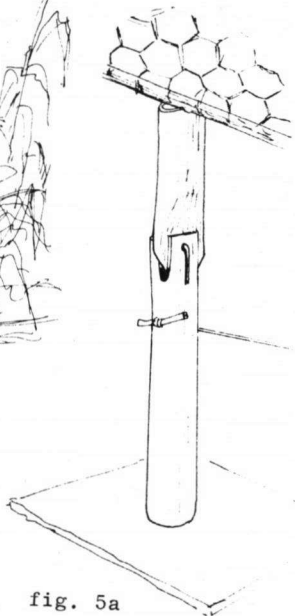

fig. 5a

In de maanden mei en juni 1974 werd een serie van 6 zeefslagvallen vlak achter of naast elkaar in een Waterral-territorium opgesteld en tevens de soortroep uitgezonden in de nabijheid van de vallen, rekening houdend met het gedrag van de te vangen Waterral. Vooral in de periode van nest bouwen, eieren leggen en broeden wordt het Waterralhaantje furieus en zoekt naarstig naar de "nepwaterral". Negen van de tien keer dat die gevangen raakt. Op die manier werden van 19 mei tot en met 2 juni 1974 vier Waterrallen gevangen.

In september van dat jaar werd opnieuw een begin gemaakt, maar nu met lokaas. Een plastic doorkijkbakje met 5-10 meelwormen wordt achterin de val op het draad gezet en onder en rondom de val wordt wat fijn vogelzaad gestrooid.

Het opsporen van Waterrallen geschiedt door het uitzenden van de soortroep. Het opstellen van de vallen is erg moeilijk i.v.m. het precies lokaliseren van de eventueel aanwezige Waterrallen. De Waterral leeft op de

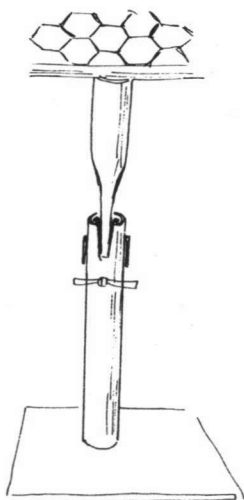

fig. 5b

grens tussen water en land, de zgn. nat/droog-gradiënt. M.a.w. op de begroeide oevers van plassen, kleiputten, grachten, sloten langs bos en op rivieroevers.

In het getijdegebied dat ons nog rest, pendelt de Waterral tussen de eb- en vloedlijn. Ze lopen achter de ebstroom en voor de vloedstroom uit. Dit bemoeilijkt het vangen, omdat men eveneens met de vallen dient te pendelen. Een praktisch bezwaar is het verontrusten bij het opstellen van de vallen. Goede resultaten werden behaald bij een stijve rivierwaterstand door waswater. Belangrijk is inzicht te krijgen in het verblijf houden en het gedrag van één of meer Waterrallen binnen een bepaalde oppervlakte. Afdrukken van de poten (sporen) kunnen hierbij van groot nut zijn evenals mestvlekken!

In waterrietland is het moeilijker, omdat hier meestal de droog/nat gradiënt niet zo scherp gemarkeerd is.

Als de vallen niet zichtbaar zijn van een bepaalde afstand dan dienen deze om de 20-30 minuten gecontroleerd te worden.

In sommige gevallen is het mogelijk om Waterrallen in het winterhalfjaar naar de vallen toe te lokken door het onregelmatig uitzenden van de soortroep in de directe nabijheid van de vallen. In het winterhalfjaar 1974-1975 werden in 33 vangdagen 49 Waterrallen gevangen waarvan er 13 werden teruggevangen. Uiteraard kwamen ook vangdagen voor zonder één enkel resultaat.

LITERATUUR:

- 1) Voous, K.H. 1960. Atlas van de Europese vogels, 84.
- 2) Kroon, G.H.J. de 1972. Het voorkomen van de Waterral in de winter in een zoetwatergetijdegebied, Limosa 45: 42-48.
- 3) Koridon, J.A.F. 1958. Het Zwarte Meer, Limosa 31: 1-17.
- 4) Feindt, P. Vier Europa'schen Rallenarten - wenig bekannte und unbekante Stimmen (grammofoonplaten met tekst).
- 5) Bub, H. 1971. Vogelfang und Vogelberingung, deel 1, : 163-164.

G.H.J. de Kroon
tekeningen: Ad Cameron

OPROEP:

Elke ringer die één of meer Waterrallen vangt wordt vriendelijk verzocht deze te wegen met opgave van tijd en te meten (snavel- en vleugellengte) en de gegevens door te sturen aan: G.H.J. de Kroon, Havendijk 56, GORINCHEM. Ook gegevens van terugvangsten (gew., sn., vl.) zijn belangrijk!

De heer Engelen (vinkenbaan "Dirk Hoos") heeft in de loop der jaren een geheel eigen methode ontwikkeld om meeuwen te vangen. Deze methode is zeer succesvol, gezien zijn vele vangsten van vogels met buitenlandse ringen. Op ons verzoek heeft hij de vangwijze op schrift gesteld, die we hieronder gaarne laten volgen.

Ringers, die geïnteresseerd zijn en dit willen navolgen raden we aan een vangmorgen bij Engelen mee te maken. De kernpunten van zijn methode zijn:

- een breed (3.80 m) ééndeurs net, dat zowel links als rechts kan slaan, dus steeds met de wind mee.
- steeds versgevangen lokkers op de baan.

B.J.Speek